

ІНТЕРРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З КРАЇНАМИ ЄС ЯК ЗАСІБ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Бабець І.Г.

Досліджено проблеми участі Причорноморського регіону України в євроінтеграційному процесі. Запропоновано концептуальні засади зміцнення економічної безпеки Причорноморського регіону на основі реалізації моделі інтеррегіонального співробітництва з країнами ЄС.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими або практичними задачами. Приєднання у 2007 р. Болгарії і Румунії до Європейського Союзу активізувало діяльність цього об'єднання у Чорноморському регіоні, про що свідчить прийняття таких програм, як Європейська політика сусідства і партнерства, Синергія Чорноморського регіону, та Резолюції Європейського Парламенту про стратегію ЄС на Чорному морі. Останнє розширення ЄС створило підґрунтя для поглиблення міжрегіонального співробітництва з європейськими країнами Причорноморських регіонів України.

Незважаючи на запроваджені європейські інструменти співпраці у Чорноморському регіоні, за висновками фахівців, «політика ЄС оцінюється негативно або як недостатньо ефективна», оскільки при її формуванні не враховуються наслідки для регіонального співробітництва [1, с.94]. З іншого боку, через низку причин інституціонального характеру вітчизняні регіони не використовують переваги співробітництва в межах програм ЄС. В умовах структурних деформацій Причорноморського регіону, що проявляються у неоднорідності розвитку території (депресивні Миколаївська та Херсонська області, більш розвинені Одеська область та АР Крим [2]) важливим чинником формування економічної безпеки стає зовнішньоекономічна складова, яка передбачає активізацію регіону як суб'єкта міжнародних відносин на основі максимізації ефекту від використання конкурентних переваг. Існуючий механізм державної підтримки діяльності єврорегіонів та їх недостатня самостійність унеможливають реалізацію галузевого співробітництва на інноваційній основі як одного з напрямів зміцнення економічної безпеки на регіональному рівні.

В цих умовах актуальними є розробка і запровадження дієвих

інструментів підтримки міжнародного співробітництва регіонів, які б дозволили ефективно використати переваги європейських програм сусідства і партнерства, поглибити співпрацю з країнами-членами ЄС та зміцнити економічну безпеку на регіональному рівні.

Аналіз досягнень і публікацій по темі дослідження даної проблеми. В працях вітчизняних вчених досліджуються внутрішні і зовнішні проблеми розвитку транскордонного співробітництва в Причорноморському регіоні [3, с. 68-70], стан та напрями удосконалення інституціонального забезпечення участі Одеської області в єврорегіоні «Нижній Дунай» [4, с. 256-258] та оцінюється інтеграційний потенціал цього утворення [5, с. 61, 163], аналізуються існуючі форми і визначаються пріоритетні напрями міжрегіонального співробітництва Українського Причорномор'я з країнами ЄС [6, с.39, 95]. Незважаючи на ґрунтовні дослідження проблем розвитку Причорноморського регіону та його участі у співпраці з країнами ЄС, у наукових публікаціях недостатньо уваги приділяється розробці засобів зміцнення економічної безпеки регіонів в євроінтеграційному процесі.

Постановка завдання. Метою статті визначимо обґрунтування напрямів зміцнення економічної безпеки Причорноморського регіону на основі активізації інтеррегіонального співробітництва з країнами ЄС. Відповідно, завданнями дослідження є аналіз стану європейського співробітництва регіонів українського Причорномор'я, оцінка зовнішньоекономічної безпеки цих регіонів та розробка засобів її зміцнення в умовах поглиблення євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Найбільш активно співпрацює з країнами ЄС Одеська область як учасник єврорегіону «Нижній Дунай», а інші регіони українського Причорномор'я практично не залучені до такої співпраці. Разом з тим, співробітництво в межах єврорегіонів «Нижній Дунай» та «Чорне море» стосується, передусім, проведення організаційних заходів у сфері екології та туризму, розвитку інформаційного та інфраструктурного забезпечення. Рівень міжрегіонального співробітництва між Причорноморським регіоном та ЄС економісти вважають незадовільним і вбачають перспективи розвитку співпраці в активізації діяльності в межах єврорегіонів, зокрема, поширення технологічних інновацій і подальший розвиток інфраструктури для їх впровадження; створення спільних фондів, асоціацій, реалізація проектів спільного розвитку, укладання міжрегіональних угод [6, с. 95-96].

Серед великомасштабних інфраструктурних проектів транскордонного співробітництва (ТКС) України, які одержать державну фінансову підтримку та допомогу з фондів ЄС в межах програм Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП), лише один проект реалізується в Одеській області («Інвентаризація, оцінка,

попередження антропогенних джерел забруднення в нижніх водах р. Дунай України та Румунії» з обсягами фінансування 4,4 млн євро з фондів ЄС та 4,88 млн грн з державного бюджету України) [7]. Інші області Причорноморського регіону на період 2011-2015 рр. у великомасштабних проектах ТКС не задіяні, що певною мірою свідчить про низьку активність суб'єктів у поданні проектних заявок на конкурс внаслідок їх незацікавленості чи недостатньої поінформованості. Крім цього, варто зауважити, що усі 10 проектів, відібрані для державного дофінансування, не вважаються інноваційними, хоча згідно методичних рекомендацій [8] техніко-економічні та інноваційно-інвестиційні критерії враховуються при відборі транскордонних проектів для надання державної підтримки.

Активізація діяльності Європейського Союзу в басейні Чорного моря супроводжується реалізацією низки ініціатив, які створюють умови для поглиблення співпраці Причорноморського регіону України з ЄС. По-перше, у 2008 р. створено єврорегіон «Чорне море», у діяльності якого можуть брати участь Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Донецька області, АР Крим і м. Севастополь [9]. Проте, як зазначає В. Колесніченко, вітчизняні регіони ще не підключилися до активної участі в цій організації [10]. Крім того, на думку експертів, зміст та обсяги діяльності єврорегіонів на українській території є значно обмеженими, порівняно з тими, що діють на внутрішніх кордонах Євросоюзу [11, с. 145], а низький рівень ефективності такого роду транскордонної взаємодії пояснюється загальною незрілістю ринкових інститутів та незадовільним становищем регіонів, які беруть у ній участь [12].

По-друге, в межах ЄІСП на 2007-2013 рр. передбачено реалізацію програми прикордонного співробітництва «Басейн Чорного моря» (індикативний бюджет – 17,306 млн євро), дія якої розповсюджується на АР Крим, м. Севастополь, Одеську, Херсонську, Миколаївську, Запорізьку та Донецьку області [13]. Незважаючи на відносно невеликий обсяг виділених коштів ЄС та соціальну і культурну спрямованість цієї програми, можна вважати, що у Причорноморському регіоні створені передумови для активізації інтеррегіонального співробітництва як основи структурної інтеграції України в ЄС.

Інтеррегіональне співробітництво – якісно нова форма міждержавних відносин, яка передбачає інтеграцію прикордонних регіонів сусідніх країн і територій, які не мають спільного кордону, до реалізації трансрегіональних програм і проектів за підтримки центральних і місцевих органів влади. Запровадження такої форми співробітництва надає низку переваг порівняно з ТКС на основі реалізації наступних принципів: (1) посилення потенціалу міжнародних відносин через залучення економічно розвинених регіонів поряд з депресивними

регіонами до реалізації спільних європейських проектів; (2) підвищення рівня конкурентоспроможності окремих сфер і галузей економіки регіонів-учасників на основі міжрегіональної співпраці; (3) стратегічне планування міжнародного співробітництва вітчизняних регіонів відповідно до планових горизонтів програм ЄІСП та одержання фінансової допомоги для реалізації спільних проектів; (4) визначення конкурентних переваг регіонів та пріоритетних напрямів співпраці як основи розробки міжнародних проектів, концентрації фінансових, матеріальних, технологічних, трудових ресурсів та їх ефективного використання; (5) зміцнення зовнішньоекономічної безпеки регіонів на основі покращення технологічної структури і підвищення рівня наукомісткості промислового виробництва в результаті реалізації міжнародних науково-дослідних проектів та обміну науково-технічними розробками між регіонами України та країн-членів ЄС.

Отже, в межах моделі інтеррегіонального співробітництва існує можливість розв'язання актуальних проблем розвитку українського Причорномор'я на основі максимального використання конкурентних переваг та посилення слабких сторін регіонів за рахунок сильних сторін їх партнерів. Зміцнення зовнішньоекономічної складової економічної безпеки в межах інтеррегіонального співробітництва є актуальним для Причорноморського регіону, де спостерігається диференціація областей за показниками зовнішньоекономічної безпеки (табл. 1) внаслідок структурних деформацій господарського комплексу та неоднорідності соціально-економічного розвитку.

Результати розрахунку підтверджують, що важливим чинником забезпечення належного рівня економічної безпеки вітчизняних регіонів в процесі євроінтеграції, поряд з галузевою структурою регіонального господарства, стає науково-технологічна складова, яка визначає структуру та рівень наукомісткості експорту, ступінь імпортової та технологічної залежності регіону. Як видно з таблиці, надзвичайно низький рівень зовнішньоекономічної безпеки Одеської області зумовлений невідповідністю показників, які характеризують високотехнологічність зовнішньої торгівлі, критеріям безпеки.

Базуючись на принципах реалізації моделі інтеррегіонального співробітництва, визначимо концептуальні засади розвитку співпраці регіонів українського Причорномор'я з ЄС. Насамперед, необхідно поглиблювати міжрегіональне співробітництво АР Крим, Одеської, Миколаївської, Херсонської областей, що дозволить посилити зовнішньоекономічну безпеку регіонів на основі галузевого співробітництва відповідно до спеціалізації господарства (виробництво будівельних матеріалів, машинобудування і металообробка – найбільш розвинені галузі в усіх регіонах Причорномор'я) та створить підґрунтя для структурної інтеграції з ЄС.

Таблиця 1

Рівень зовнішньоекономічної безпеки регіонів Причорномор'я

Показники зовнішньоекономічної безпеки у 2009 р.		Регіони			
		АР Крим	Миколаївська обл.	Одеська обл.	Херсонська обл.
Нормалізовані показники*	Коефіцієнт покриття експортом імпорту	1	1	0,4	1
	Частка провідної країни-партнера в загальному обсязі зовнішньої торгівлі, %	1	1	1	1
	Коефіцієнт експортної залежності, %	1	0,38	0,57	1
	Коефіцієнт імпортної залежності, %	1	0,8	0,42	1
	Частка експортованої продукції у загальних обсягах реалізованої інноваційної продукції, нової для ринку, %	0,48	1	0,02	1
	Частка високотехнологічної продукції в експорті товарів, %	0,21	1	0,28	1
	Частка високотехнологічної продукції в імпорті товарів, %	0,97	0,47	1	0,74
	Коефіцієнт технологічної залежності	1	1	0,13	1
Інтегральний показник зовнішньоекономічної безпеки		0,84	0,84	0,44	0,96

Розраховано за [14; 15]

*нормування статистичних показників зовнішньоекономічної діяльності регіонів здійснено за методикою [15], що передбачає перехід до масштабу вимірювань, при якому «найкращому» значенню індикатора відповідає 1, «найгіршому» – 0.

По-друге, регіони Причорномор'я повинні ефективно використовувати можливості покращення регіонального розвитку через реалізацію спільних проектів в межах програми «Басейн Чорного моря», залучаючи до співпраці Донецьку і Запорізьку області, для яких характерне зростання індексу зовнішньоекономічної безпеки у 2009 р. порівняно з 2008 р. (з 0,85 до 0,87 і з 0,82 до 0,88 відповідно). Варто відзначити активну науково-технічну діяльність в цих регіонах і відповідність критеріям зовнішньоекономічної безпеки таких показників, як частка експортованої інноваційної продукції у загальних обсягах реалізованої інноваційної продукції та коефіцієнт технологічної залежності. Крім цього, згідно наших розрахунків у Донецькій області значення інтегрального індексу науково-технологічної безпеки (0,66) є одним з найвищих в Україні у 2009 р., тоді як в регіонах Причорномор'я цей показник знаходиться на загрозливому рівні (АР Крим – 0,49; Одеська обл. – 0,47; Миколаївська обл. – 0,48; Херсонська обл. – 0,44). Відповідно, ключовим фактором зміцнення економічної безпеки регіонів

Причорномор'я вважаємо ефективне використання інноваційного потенціалу, міжрегіональний обмін науково-технічними розробками в галузевому секторі та орієнтація на розвиток галузей IV і V технологічних укладів.

По-третє, основним інструментом активізації інтеррегіонального співробітництва вітчизняних регіонів з ЄС повинні стати регіональні програми міжнародного співробітництва, які визначатимуть конкурентні переваги, пріоритетні галузі, можливості і ресурси їх розвитку з орієнтацією на посилення конкурентоспроможності кожного регіону, пріоритетні напрями реалізації міжнародних проектів у промисловості та науково-дослідній сфері. Врахування критеріїв економічної безпеки при розробці основних блоків регіональної програми (міжнародна конкурентоспроможність, зовнішня торгівля, зарубіжні інвестиції, спільні проекти) сприятиме зниженню виробничих і технологічно-екологічних загроз регіону, які виникають в процесі міжнародного співробітництва.

Висновки. Неefективність існуючих форм регіональної інтеграції в Причорноморському регіоні та низька активність залучення сусідніх регіонів до реалізації спільних проектів в межах європейських програм актуалізують необхідність удосконалення інституційного забезпечення міжнародного співробітництва вітчизняних регіонів з регіонами країн ЄС. В межах Європейського інструменту сусідства і партнерства створені передумови для активізації інтеррегіонального співробітництва українського Причорномор'я з ЄС із залученням Донецької та Запорізької областей. Інструментом забезпечення участі регіону в інтеррегіональному співробітництві визначимо регіональну програму міжнародного співробітництва, в якій обґрунтовано схеми міжрегіональної міжнародної взаємодії з врахуванням критеріїв економічної безпеки.

Література

1. Крим, Україна в координатах чорноморської безпеки: інформаційно-аналітичні матеріали до фахової дискусії на тему «Крим: безпека і розвиток» / За підтримки програми «Матра» Посольства Королівства Нідерландів в Україні. – К.: Центр Разумкова, 2011. – 100 с.

2. Дейнеко Л. Розвиток транскордонного співробітництва Причорноморського регіону / Л.Дейнеко, Іртищева І., Бойко Є. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekonomist/2010_7/61_63.pdf.

3. Ткаченко В. Виклики та можливості для транскордонного співробітництва в умовах розширеного ЄС / В.Ткаченко // Перспективи співробітництва між ЄС і регіональними організаціями Чорноморського регіону: матер. міжнар. конф. (м. Київ, 27 квітня 2007 р.) / Національний інститут проблем міжнародної безпеки. – К.: НІПМБ. 2007. – 182 с., ISBN 978-966-7521-36-3.

4. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.

5. Герасимчук З.В. Регіональна політика транскордонного співробітництва: механізм формування та реалізації: Монографія / З.В.Герасимчук, О.М.Лютак. – Луцьк: Надстир'я, 2010. – 188 с.

6. Європейська інтеграція і транскордонне співробітництво країн Чорноморського басейну: монографія / [Топіха В.І., Лагодієнко В.В., Гончаренко І.В. та ін.] – Миколаїв: МДАУ, 2007. – 300 с.

7. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 рр. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2010 р. № 1088 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1088-2010-%EF>.

8. Методичні рекомендації щодо координації на національному та регіональному рівнях проектів у галузі транскордонного співробітництва за Європейським Інструментом Сусідства і Партнерства. Затверджені Наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 27 січня 2009 р. №46 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eer.org.ua/files/recomendations.doc>.

9. Рассоха Л. Шляхи забезпечення національних інтересів України в діяльності єврорегіонів «Чорне море» і «Нижній Дунай» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2008/BSEC_2008/Pages%20from%20tom1/0332.pdf.

10. Вадим Колесніченко в Брюсселі запропонував створити економічний єврорегіон «Російське море» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://r-u.org.ua/ua/news/227-news.html>.

11. Європейська інтеграція: крок за кроком : посіб. для журналістів / [укл. Д. Корбут]. – К. : Фонд „Європа ХХІ”, 2001. – 216 с.

12. Чорна Н. Транскордонне співробітництво Польщі та України у контексті трансформації європейського геополітичного простору // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://confiapv.at.ua/publ/konf_9_10_grudnja_2010_r/.

13. Інформаційна довідка щодо впровадження в Україні програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства 2007 - 2013 років // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.

14. Регіони України у 2009 р. Статистичний збірник. Ч.ІІ. – Київ: Державний комітет статистики України, 2010. – 804 с.

15. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Затверджена Наказом Міністерства економіки України від 02 березня 2007 р. №60 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.expert-ua.info>.

Abstracts

Babets I.G.

Interregional cooperation with EU countries as a means of strengthening economic security of Ukrainian Black Sea region

The problems of participation of Ukraine in the Black Sea European integration process are researched. Conceptual foundations to strengthen the economic security of the Black Sea region on the basis of this model interregional cooperation with EU countries are offered.